

Landslakken langs spoorlijnen, 7. Een eerste verkenning van de molluskenfauna van de 'Vislijn', een voormalige spoorlijn in IJmuiden

Henk K. Mienis

Terrestrial gastropods along railroad embankments, 7. A first survey of the mollusc fauna of the 'Fish-line', a former railroad track in IJmuiden

Summary. During a brief survey of the terrestrial molluscs of a former railway track, the so-called 'Fish-line' in IJmuiden, North-Holland, the Netherlands, on 30 September 2013 16 species were encountered. Ten species, including the protected *Helix pomatia*, were present on the part of the track running south-north, which is densely covered by trees and shrubs. A same number of species was seen on the open part of the track running east-west. On that part of the former railway track especially xerothermic species belonging to the genera *Candidula* and *Cerutuella* were commonly encountered. During a future follow-up survey special attention will be paid to minute species and additional slug species.

Inleiding

In het verleden heb ik diverse keren aandacht geschonken aan het voorkomen van landslakken langs spoorlijnen in Noord-Holland (Mienis, 2000a-b, 2002, 2004, 2005, 2006a-b & 2007). In de meeste gevallen staken deze spoorlijnen duidelijk boven het lage Noord-Hollandse landschap uit en vormden zij zodoende droge enclaves in een overwegend waterrijk gebied. Dit kwam ook vaak tot uiting in de samenstelling van de landslakkenfauna, die dan gekarakteriseerd werd door de aanwezigheid van zogenaamde droogteminnende ('xerotherme') soorten als Gras- en Duinslakken (*Candidula* en *Cerutuella* soorten).

De 'Vislijn'

In de zomer van 2012 kwam ik op het internet een stukje tegen over een oude spoorlijn die vanaf Santpoort-Noord naar de vissershaven van IJmuiden liep. Deze zogenaamde 'Vislijn' haalde toen het nieuws omdat er plannen waren om van het nog bestaande traject een wandelpad te maken.

De nog zichtbare restanten van de 'Vislijn' stammen gedeeltelijk uit 1894, toen een eerder lijntje uit 1867 dat langs IJmuiden-Oost liep verlegd werd naar de plaats waar nu nog de resten van de opgeheven spoorlijn liggen. Bovendien werd de lijn doortrokken naar de vissershaven van IJmuiden. In 1926 werd het enkelspoor veranderd in een dubbelspoor. Deze spoorlijn functioneerde zowel voor het vervoer van passagiers als vracht en wel voornamelijk vis, vandaar de bijnaam: de 'Vislijn'.

Reeds in 1968 had de Nederlandse Spoorwegen het ver gevorderde plan om de spoorlijn op te heffen, maar uiteindelijk werd dat pas in 1983 uitgevoerd. In 1989 heeft men een spoor verwijderd en later ook hier-en-daar enkele kleine stukjes van het overgebleven spoor.

Van het in 2012 geopperde plan om van het bestaande traject een wandelpad te maken is tot nog toe weinig terecht geko-

men. Wel heeft het Noordhollands Dagblad er op 28 september 2013 een wandeling van zo'n drie kilometer georganiseerd. Dat was niet zo eenvoudig, want een gedeelte van het traject dat in noordelijke richting loopt was volkomen overwoekerd door dicht struikgewas. Met behulp van een tractor en een vernipperaar werd parallel aan de westkant van het bestaande spoor een min-of-meer begaanbaar pad aangelegd.

Slakken van de 'Vislijn'

Omdat ik op 28 september 2013 nog op Terschelling vertoefde bezocht ik het traject van de 'Vislijn' samen met mijn zwager Rob Gerritzen op 30 september 2013. Wij zijn gestart ter hoogte van de Leeuwriklaan hoek Lijsterlaan (Amersfoort coördinaten: 103.7-496.4) en hebben het traject afgelopen tot aan de Casembrootstraat-Julianabrug (Amersfoort coördinaten: 101.6-497.7) en terug. Vooral op de terugweg heb ik heel wat stenen en stukken hout omgekeerd om te zien of daar slakken onder zaten.

Het eerste deel van het onderzochte traject, dat van zuid naar noord loopt, was heel dicht begroeid met bomen en struikgewas (fig. 1). Het tweede deel dat van oost naar west loopt, min of meer parallel aan het Noordzeekanaal, is heel open. Er is daar een lage vegetatie vooral bestaande uit grassen, breedbladige, eenjarige planten en hier-en-daar een groepje bomen of wat struweel (fig. 2). Al lopend werd de aanwezigheid van slakken genoteerd, hetgeen resulteerde in een lijst van bijna alleen grotere soorten (tabel 1). Door het vrij warme, zonnige weer werden de naaktslakken uitsluitend onder stenen aangetroffen.

Uit deze voorlopige gegevens blijkt duidelijk dat de molluskenfauna's van de twee delen van de 'Vislijn' nogal verschillen. Slechts vier soorten komen op beide delen voor: het Boerenknoopje *Discus rotundatus*, de Grote kartuizerslak *Monacha cartusiana*, de Gewone tuinslak *Cepaea nemoralis* en de Segrijnslak *Cornu aspersum*. Het meer open milieu van het in oost-west richting lopende deel van de spoorlijn

Fig. 1. Dichtbegroeid pad langs de spoorlijn in noordelijke richting. Foto: Henk Mienis.

Fig. 2. Open gedeelte van de spoorlijn in westelijke richting. Foto: Henk Mienis.

wordt gekenmerkt door het algemeen voorkomen van droogte-minnende soorten als Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta*, Griekse duinslak *Cerņuella cisalpina* en Bolle duinslak *Cerņuella virgata*. Daartegenover staat dat langs het dichtbegroeide zuid-noord gedeelte van de spoorlijn de Gekielde loofslak *Hygromia cincitella* en de Wijngaardslak *Helix pomatia* (fig. 3) als de meest opvallende soorten beschouwd moeten worden. Van laatstgenoemde slak, die wettelijk bescherming geniet (De Bruyne et al., 2003), werden zowel levende exemplaren als verse, lege huisjes gevonden.

Uit het lijstje van 16 soorten blijkt duidelijk dat langs deze spoorlijn nog een groot aantal andere soorten verwacht kunnen worden. Kleine soorten als Korfslakken (*Vertigo*), Tonnetjes (*Pupilla*), Jachthorenslakken (*Vallonia*), Dwergpuntjes (*Punctum*) en Kristalslakken (*Vitrea*) zullen zonder twijfel aanwezig zijn in grond- en bladmonsters, terwijl ook beslist rekening gehouden moet worden met het voorkomen van diverse andere Wegslakken (*Arion*), vooral in het dichtbegroeide gedeelte van de spoorlijn. Ik hoop daarom dit gebied in de toekomst nogmaals te bezoeken om dan ook wat blad- en grondmonsters te nemen.

Fig. 3. Wijngaardslak *Helix pomatia*; een levend exemplaar en drie exemplaren met ingedroogde resten van het lichaam nog in de huisjes. Foto: Henk Mienis.

Dankwoord

Ik dank mijn zwager Rob Gerritzen (Purmerend) voor logistieke steun en zijn gezelschap tijdens de inventarisatie van de 'Vislijn' in IJmuiden.

Geraadpleegde bronnen:

- BRUYNE, R.H. DE, WALLBRINK, H. & GMELIG MEYLING, A.W. (2003): Bedreigde en verdwenen land- en zoetwaterweekdieren in Nederland (Mollusca). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. – Stichting European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden & Stichting ANEMOON, Heemstede.
- MIENIS, H.K. (2000a): Landslakken langs spoordijken, 1 Inleiding. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, 315: 101-102.
- MIENIS, H.K. (2000b): Landslakken langs spoordijken, 2 Het traject van de voormalige stoomtram Kwadijk-Edam. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging, 315: 103-106.
- MIENIS, H.K. (2002): Landslakken langs spoordijken, 3. Het traject van de museumstoomtram Hoorn-Medemblik. – Spirula, 326: 47-49.
- MIENIS, H.K. (2004): Landslakken langs spoordijken, 4 Landslakken langs het traject Purmerend-Hoorn. – Spirula, 336: 3-5.

- MIENIS, H.K. (2005): Landslakken langs spoordijken 4a. Aanvullingen betreffende het traject Purmerend-Hoorn. – Spirula, 342: 20-21.
- MIENIS, H.K. (2006a): Landslakken langs spoordijken 5. Waarnemingen langs het traject Purmerend-Zaandam. – Spirula, 352: 122-123.
- MIENIS, H.K. (2006b): Landslakken langs spoordijken 6a. Het oostelijk deel van het traject Hoorn-Alkmaar. – Spirula, 352: 123-124.
- MIENIS, H.K. (2007): Landslakken langs spoordijken, 3a. Een aanvulling betreffende het traject van de museumstoomtram Hoorn-Medemblik. – Spirula, 354: 6-7.
- REISE, H., HUTCHINSON, J.M.C., SCHUNACK, S. & SCHLITT, B. (2011): *Deroceras panormitanum* and congeners from Malta and Sicily, with a redescription of the widespread pest slug as *Deroceras invadens* n. sp. – Folia Malacologica, 19(4): 201-223.

Adres van de auteur:

mienis@netzer.org.il

Table 1: Landslakken langs een voormalige spoorlijn, de z.g. "Vislijn", in IJmuiden van 103.7-496.4 (Leeuweriklaan hoek Lijsterlaan) tot 101.6-497.7 (Casembrootstraat - Julianabrug).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Leeuweriklaan	Casembrootstraat
Glanzende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i>	+	–
Boerenknoopje	<i>Discus rotundatus</i>	+	+
Grote glansslak	<i>Oxychilus draparnaudi</i>	–	+
Grote aardslak (fig. 4)	<i>Limax maximus</i>	–	+
Wormslak	<i>Boettgerilla pallens</i>	+	–
Zuidelijke akkerslak	<i>Deroceras invadens*</i>	+	–
Gevlekte akkerslak	<i>Deroceras reticulatum</i>	–	+
Gewone wegslak	<i>Arion rufus</i>	+	–
Grofgeribde grasslak	<i>Candidula intersecta</i>	–	+
Griekse duinslak	<i>Cerņuella cisalpina</i>	–	+
Bolle duinslak	<i>Cerņuella virgata</i>	–	+
Gekielde loofslak	<i>Hygromia cincitella</i>	+	–
Grote kartuizerslak	<i>Monacha cantiana</i>	+	+
Gewone tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	+	+
Segrijnslak	<i>Cornu aspersum</i>	+	+
Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>	+	–
Totaal		16	10

* = *Deroceras panormitanum* auct. (non Lessona & Pollonera, 1882, see Reise et al., 2011)

Fig. 4. Grote aardslak *Limax maximus*; twee exemplaren onder een boomstronk. Foto: Henk Mienis.